

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ
การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบ
โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงลุ่มน้ำสาละวิน
อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

**Participatory Communication for Developing Knowledge and
Comprehension in Accounting Report of Highland Agricultural
Cooperatives Development in the Highland Development Project Using
Royal Project System in Salawin Basin, Pobpra District, Tak Province**

วันที่รับบทความ: 8 ส.ค. 65

วันที่แก้ไขบทความ: 24 ธ.ค. 65

วันที่ตอบรับ: 15 ธ.ค. 65

ครองยศ อุดอินแก้ว¹

Khrongyoth Ut-Inkaew¹

ศุภฤกษ์ โพธิ์ไพรัตน์²

Supparerk Pothipairatana²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ
การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูง

¹ นักศึกษาด้านวิชาการสื่อสารศึกษา คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Communication Studies student, Faculty of Mass Communication, Chiang Mai University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการสื่อสารศึกษา คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² Assistant Professor of Communication Studies, Faculty of Mass Communication, Chiang Mai University.

แบบโครงการหลวงลุ่มน้ำสาละวิน อำเภอพบพระ จังหวัดตาก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์ การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก โดยการศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) มีเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ศึกษาชุมชนสหกรณ์ พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด จากนั้นจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิเคราะห์ความพร้อมด้วยเทคนิค SWOT และนำผลวิเคราะห์ไปใช้ใน กระบวนการ PAOR ตามแนวคิดของ เคมมิส และแมกทากาด (Kemmis; & Mc Taggart. 1990) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนวางแผน (Plan) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) และขั้นสะท้อนผล (Reflection)

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูง แบบโครงการหลวงลุ่มน้ำสาละวิน อำเภอพบพระ จังหวัดตาก มีองค์ประกอบปัจจัยที่ เกี่ยวข้องของการสื่อสาร กล่าวคือ เป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง มีรูปแบบทิศทาง การไหลของข่าวสารที่หลากหลายโดยมาจากสมาชิกสหกรณ์แต่ละคนมีบทบาทใน การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และสื่อบุคคล เป็นประเภทของสื่อที่ชุมชนยอมรับและถูกนำมาใช้ในการสื่อสาร โดยมีกระบวนการขั้นตอน การดำเนินงานวิจัยเป็นการจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นเพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ ได้แก่ การกล่าวที่มาและ ความสำคัญของสหกรณ์ กิจกรรมการวิเคราะห์ SWOT และด้านการพัฒนาสหกรณ์พัฒนา พื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด จากนั้นผู้วิจัยบันทึกจากการสังเกตการได้ตอบใน กิจกรรมกลุ่ม และนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาเข้าสู่กิจกรรมตามขั้นตอน PAOR โดยมีกลุ่ม คนที่เป็นคณะกรรมการสหกรณ์พบพระ นักวิชาการสหกรณ์จังหวัดตาก นักวิชาการส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ กล่าวได้ว่า ปัจจัยความสำเร็จของ งานวิจัยครั้งนี้ คือกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไข

ปัญหาด้านการสื่อสารของชุมชนเกิดขึ้นได้เพราะการที่ชุมชนได้รับการกระตุ้นให้เห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การได้นำเอางานหัตถกรรมผ้าใยกล้วยซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ชาวบ้านจึงมีความเชื่อมั่นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ได้เห็นคุณค่าของความคิดของตนเอง และพิสูจน์ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสื่อสาร เช่น LINE ที่ใช้เป็นช่องทางการสื่อสารในช่วงสถานการณ์โรคระบาด เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร จึงเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหานั้นได้ นอกจากนั้นยังได้แสดงความรู้สึก ปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหาจากทักษะของสมาชิกสหกรณ์และหน่วยงานส่วนกลางได้ จากประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 84.49 เห็นว่าการสนับสนุนบุคลากรที่ได้เข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านบัญชีสหกรณ์การเกษตร จึงส่งผลให้ผู้ประเมินมีความเชื่อมั่นต่อระบบสหกรณ์ และรู้ดีว่าการมีส่วนร่วมกับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัดนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก และมีความพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.81 ในเรื่องการมีส่วนร่วมที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด และรู้ดีว่าพอใจที่จะแนะนำหรือเชิญชวนคนอื่นมาเป็นสมาชิกสหกรณ์ เช่นกัน

คำสำคัญ : การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตร พื้นที่สูง

Abstract

The subject of this research is “Participatory Communication for Developing Knowledge and Comprehension in Accounting Report of Highland Agricultural Cooperatives Development in the Highland Development Project Using Royal Project System in Salawin Basin, Pobpra District, Tak Province.” which research objectives is to study of participatory

communication for developing knowledge and comprehension in accounting report of highland agricultural cooperatives development in the Highland Development Project Using Royal Project System in Salawin Basin, Pobpra District, Tak Province. The study used Participatory Action Research (PAR) by using the interview form to study the community agricultural cooperatives in the highlands. Then, a focus group was organized to analyze readiness with SWOT technique and apply the analysis results to PAOR process according to the concept of Kemmis; & Mc Taggart (1990), consisting of 4 steps. These are Plan, Action, Observe, and Reflection.

The results showed that the participatory communication for developing knowledge and comprehension in accounting report of highland agricultural cooperatives development in the Highland Development Project Using Royal Project System in Salawin Basin, Pobpra District, Tak Province, there is a relevant factor component of communication, that is, it is a two-way communication style, there are various directions of information flow, with each cooperative member having a role in sharing knowledge and understanding. both official and unofficial, and personal media is a type of media that is accepted by the community and is used for communication. The process of conducting research is to organize group discussion activities. The researcher defines issues for exchanging opinions and needs of cooperative members, such as mentioning the origins and importance of cooperatives. SWOT analysis activities and cooperative development found Phra Limited. and bring the SWOT analysis results into activities according to the PAOR process. Tak Province Cooperative Scholar Central academics and local officials acted as co-researcher in this study. There is a group of people who are members of the Pobpra Highland Agricultural Cooperatives, Tak province cooperative scholars and HRDI academical marketing officers have involved with the conduct of this research. It can be said that the success factor of this research is a participatory communication process that can be used as a tool for solving

community communication problems because communities are encouraged to see their self-worth, for example, bringing hemp handicrafts, which is a local wisdom, to disseminate Villagers are confident that they have participated. I saw the value of my own thoughts. and proving the ability to use technology as a communication tool, such as LINE, used as a communication channel during Covid-19 epidemic situations. There was an exchange of information thus gaining knowledge and understanding of the content. In addition, he also expressed his feelings problem together to find solutions from the perspectives of cooperative members and HRDI. As an evaluating the opinions of the participants in the developing knowledge and comprehension in accounting report of highland agricultural cooperatives development. There is an opinion on the changes caused by the development to a large extent. An average of 84.49% expressed that the support of personnel who had come to help solve the agricultural cooperative accounting problems, as a result, the assessor has confidence in the cooperative system and felt that participation in the developing knowledge and comprehension in accounting report of highland agricultural cooperatives development, had caused a large change. And there are satisfied with the changes caused by the development at a high level which was an average of 82.81% in terms of participation that resulted in confidence in the cooperative system. As well as they felt satisfied to recommend or invite others to become a member of the cooperative.

Keywords: Participatory Communication, Accounting Reporting Agricultural Cooperatives, Highlands

บทนำ

การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น บางโครงการล้มเหลวเพราะขาดการให้ข้อมูลข่าวสารและ

การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง บางโครงการขาดกลไกการสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน บางโครงการขาดสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำในการพัฒนา เป็นต้น (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2548, น. 24-25, อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ, 2546, น. 234) หลักการที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการคิดการตัดสินใจ การบริหารจัดการ ฯลฯ นำมาสู่การประสานงานร่วมกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ที่ขยายวงกว้างมากขึ้น ซึ่งการวางแผนเพื่อการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกจะช่วยให้ชุมชนสามารถสานต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้หากหน่วยงานภายนอกชุมชนเสร็จสิ้นภารกิจ และถอนตัวไปจากชุมชน

ประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกร่างรัฐธรรมนูญ (2560) ได้ประกาศใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ขึ้น โดยกำหนดนโยบายและมาตรการผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร อาทิ มูลนิธิโครงการหลวงได้มีนโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนโดยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมสหกรณ์ในพื้นที่โครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง รวมถึงสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) องค์กรที่สนับสนุนงานโครงการหลวงและขยายผลงาน โครงการหลวง ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่มีทิศทางการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ คือสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา และดำเนินการพัฒนาได้ด้วยชุมชนเอง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด ภายใต้การบริหารงานโดยโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ ที่พื้นที่กำหนดให้มีกรรมการบริหารงานสหกรณ์ต้องเป็นสมาชิกในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้งที่ยังมีข้อจำกัดทางด้านการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง รวมถึงความรู้ความสามารถในหลักการสหกรณ์ ดังนั้นแล้ว เจ้าหน้าที่ของ สวพส. จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ด้วยภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบหลายด้านและมี

ข้อจำกัดด้านเวลาเช่นกัน จึงส่งผลให้กระบวนการทางระบบสหกรณ์เกิดปัญหาในการจัดการทางบัญชีที่ไม่สำเร็จ ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารของเกษตรกรและแกนนำชุมชนต้นแบบของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพหุพระ จำกัด อำเภอพหุพระ จังหวัดตากมีการสื่อสารอย่างไร การสื่อสารในรูปแบบใด หรือ ช่องทางใดที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาระบบสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบฯ ที่ยังไม่สมบูรณ์ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมการเปิดรับกับระบบสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง

วิธีการดำเนินการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัยได้มาโดยการเลือกวิธีวิจัยแบบเจาะจง ตามคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) กระบวนการทางระบบสหกรณ์เกิดปัญหาในการจัดการทางบัญชีที่ไม่สำเร็จ เช่น ไม่สามารถปิดยอดการรับซื้อ-ขายผลผลิตได้จึงส่งผลถึงการจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกที่ล่าช้า 2) โครงการที่ได้เลือกให้เป็นโครงการชุมชนต้นแบบและหัวหน้าศูนย์มีความประสงค์เข้าร่วมการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) เป็นพื้นที่โครงการที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานอยู่ จึงมีความสะดวกและความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพหรือเสียงในกิจกรรมที่ดำเนินการ สามารถเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัย ผลจากการเลือกสถานที่ดำเนินการวิจัย คือ สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพหุพระ จำกัด

ประชากร

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคณะกรรมการสหกรณ์พหุพระและผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน ได้แก่ นางหม่อ แสงว่าง (ประธานกรรมการสหกรณ์) นางดี แซ่กือ (รองประธานกรรมการ) นางทรง เพชรศิริรัฐ (กรรมการและเลขานุการ) นางลี สว่างเจริญทรัพย์ (กรรมการ) นายกี

แช่มม้า (กรรมการ) นายจักรพันธ์ กอสัมพันธ์ (กรรมการ) นายทรงภพ อาชาวัดนกุล (กรรมการ) นายวีรพงษ์ อาชาวัดนกุล (กรรมการ) นางสุจารี รุ่งศิริ (กรรมการ) นายชาย แซ่ย่าง (สมาชิกเกษตรกร) และนายชนะเก่ง แซ่ย่าง (สมาชิกเกษตรกร ผู้ตรวจสอบกิจการ) และนางสาวจรรยา ทับนาค (ผู้รับซื้อผลผลิต) กลุ่มที่ 2 นักวิชาการส่งเสริม จำนวน 5 คน ได้แก่ นายเดชพล กล่อมจอหอ (ผู้จัดการลุ่มน้ำสาละวิน) นางปิยพร อิ่มเอิบสิน (นักวิชาการกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ 2 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตาก) นางสาวจันทราวดี อารีศรีสม (นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา สวพส.) นายเฉลิม สติถอนันต์ และนางสาว พัฒนา ส่องแสง (เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ พบพระ)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ตามแนวคิดของเคมมิส และแมกทากาด (Kemmis; & Mc Taggart. 1990:11) มาเป็นกรอบแนวคิดภาคปฏิบัติ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง โดยผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ วิเคราะห์ และวิจารณ์ผลการปฏิบัติ เป็นการดำเนินการเป็นวงจรแบบขดลวด 4 ขั้นตอน จำนวน 2 วงรอบรวมเป็น 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนแผน (Plan) ได้มีกิจกรรมการกำหนดวิสัยทัศน์ งานหลักที่ต้องปฏิบัติ ภาระหน้าที่ และวิธีดำเนินการ 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) ทั้ง 3 ฝ่าย ร่วมกันดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นได้โดยพิจารณาของคณะทำงาน 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) โดยผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมซึ่งจะรวมถึงการรวบรวมผลการปฏิบัติด้วยตาเห็น การได้ฟัง และแบบสอบถาม และ 4) ขั้นการสะท้อนผล (Reflect) โดยได้นำผลการบันทึกการปฏิบัติงานมาร่วมกันมาวิเคราะห์ ประเมินผล เพื่อทราบถึงปัญหาของการปฏิบัติงาน และร่วมกันหาวิธีการแนวทางการแก้ไข โดยผ่านการอภิปรายปัญหา ซึ่งจะเป็นแนวทางของการพัฒนาและเป็นพื้นฐานข้อมูลนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวางแผนและปฏิบัติต่อไป มีเป้าหมายคือการมุ่งแก้ไขปัญหการทำรายงานบัญชีที่

ไม่ถูกต้อง โดยการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง

2. ศึกษาการสื่อสารในชุมชนของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง พบพระ จำกัด และวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยโดยผนวกตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคัมร่วมกิจกรรมในชุมชน ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย และผู้วิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเองเพื่อศึกษาแนวทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วยระบบวัฒนธรรม ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และเครือข่ายการสื่อสาร ในส่วนของวิเคราะห์ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยได้อาศัยหลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในบริบทของการพัฒนาชุมชน จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยนำผลการสำรวจบริบทของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด มาร่วมกันวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (การวิเคราะห์ SWOT) ร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำความเข้าใจร่วมกันแบบมีส่วนร่วม

3. เครื่องมือที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากการสำรวจบริบทของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด ได้กำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการบัญชีเบื้องต้นเพื่อการจัดทำบัญชีตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร มืองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ สมุดบัญชี และการบันทึกบัญชี นอกจากการทำบัญชีรายการและประเมินการบัญชีสหกรณ์การเกษตรเพื่อสำรวจโดยใช้แบบจัดทำบัญชีตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตรของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์แล้วผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายภาพด้วยเครื่องบันทึกภาพถ่ายด้วย

4. การประเมินผลการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงร่วมกับชุมชน มีผลการพัฒนา 2 ส่วน ดังนี้ 1) ประเมินผลกระบวนการขั้นตอนการพัฒนา ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันความเต็มใจในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ การปฏิบัติตามขั้นตอนโดยสร้างแบบสังเกต การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชี

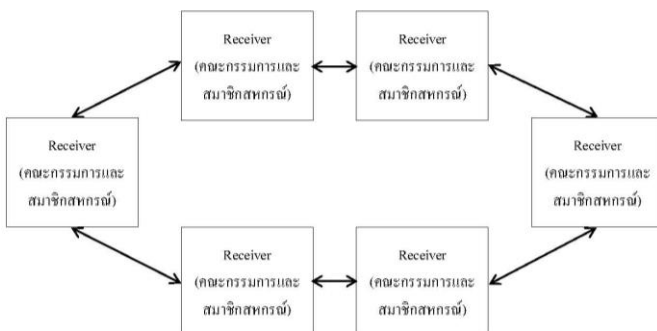
สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูง และ 2) ประเมินผลการพัฒนา ได้แก่ ประเมินการบรรลุเป้าหมาย โดยการบันทึกความเปลี่ยนแปลงจากภาพถ่าย เครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึก การสังเกต ทุกหนึ่งเดือน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกข้อมูล เป็นสัดส่วนเน้นเป็นเรื่องราวที่อ่านง่าย และสอดคล้องในประเด็นปัญหานำการวิจัยตามลำดับ และแยกวิเคราะห์เพื่อให้สามารถตอบปัญหานำการวิจัยที่ตั้งไว้ได้ง่ายและสะดวก และเป็นไปตามกรอบของทฤษฎีการวิจัยที่ตั้งเอาไว้ อีกทั้งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลเพื่ออธิบายเสริมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ความพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง โดยมีผลลัพธ์ในเชิงสถิติในการวิเคราะห์เป็นค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการวิจัย

1. ผลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

1.1 พิจารณาองค์ประกอบปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้กรอบทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พบว่า การสื่อสารในชุมชนสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด มีลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง และรูปแบบทิศทางการไหลของข่าวสารที่หลากหลายมาจากทุกทิศทาง และสื่อบุคคลเป็นประเภทของสื่อที่ชุมชนยอมรับและถูกนำมาใช้ในการสื่อสาร

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะทิศทางการไหลเวียนของข่าวสารในแนวนอน
ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยพบว่า คณะกรรมการและสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นผู้ส่งสาร กิจกรรมสนทนากลุ่มมีการใช้สื่อบุคคลที่เป็นการสื่อสารแบบสองทางโดยที่เกษตรกรใช้คำพูดประกอบการใช้ภาษาทำให้เกิดเป็นการพูดคุยสนทนาและมีการสื่อสารได้ตอบในลักษณะการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นกันอย่างทั่วถึง มีลักษณะการสนทนาแบบสนับสนุนคล้อยตามกัน ทำให้การสนทนากลุ่มเกิดการไหลเวียนของข่าวสารในแนวนอน กล่าวคือ ในการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ไม่มีใครเป็นผู้นำและมีอิทธิพลในการสื่อสารกลุ่ม ทุกคนที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีความเท่าเทียมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีอำนาจและอิทธิพลต่อกลุ่มอย่างเสมอภาคกัน เมื่อผู้รับสารหรือชาวบ้านในชุมชนแสดงความคิดเห็นขึ้นมาหนึ่งประเด็น ชาวบ้านอีกคนหนึ่งก็จะแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องและสนับสนุนกัน เป็นการได้ตอบสื่อสารกันที่ทำให้เกิดข้อคิดจากการสนทนาที่หลากหลาย โดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มหรือคนในชุมชนช่วยกันสรุปประเด็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ รวมไปถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะร่วมกันจนได้เป็นข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทำให้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสนทนากลุ่มนี้ สามารถนำไปสู่ข้อสรุปในลักษณะความคิดเห็นและความต้องการของคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นแผนแนวทางของรูปแบบและวิธีการจัดการระบบ

สหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิจัยครั้งที่ 2 คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมหาแนวทางการจัดการระบบสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัดต่อไป

ด้านการสื่อสาร จะพบว่า ทุกฝ่ายมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ทำให้เห็นทิศทางของการไหลของข้อมูลข่าวสาร (Flow of information) ในลักษณะจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากส่วนกลางได้รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงสิทธิ ศักดิ์ศรีของตนเองด้วย ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนของกาญจนา แก้วเทพ (2543) ดังนี้

1) ทางเจ้าหน้าที่ได้นัดหมายเรียกสมาชิกสหกรณ์มาร่วมประชุม โดยหลังจากประชุมประจำเดือนเสร็จผู้วิจัยก็ร่วมกันจัดเวทีหรือพื้นที่เล็ก ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากส่วนกลางมาร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมด้วย มีความหลากหลายของผู้เข้าร่วม จะส่งผลให้เสียงของชาวบ้านมีความหลากหลายมากขึ้น จึงเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรรู้ถึงคุณค่าของความคิดของตนเอง ได้นำเสนอภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเอง นำมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันได้

2) มีเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยและทอดผ้าใยกล้วย ถือเป็นรุ่นแรกของการก่อตั้งสหกรณ์จึงเรื่องราวหรือประสบการณ์เล่าให้ในที่ประชุมฟัง เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติของคนรุ่นปัจจุบัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการเปิดพื้นที่นี้ได้สร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วม

3) ผู้วิจัยได้มีโอกาสนำแอปพลิเคชันบนมือถือที่มีความสามารถในการบันทึกผลผลิตทางการเกษตร รวมไปถึงสามารถรับรู้ถึงปริมาณการสูญเสีย โปรแกรมการคำนวณมูลค่าต้นทุน กำไร ขาดทุนได้ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่สามารถทดลองใช้งานได้คล่องแคล่ว จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรรุ่นใหม่จะ

สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) จากการแนะนำแอปพลิเคชันนี้ให้กับสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรที่สนใจแล้ว หากเกษตรกรรุ่นใหม่หรือยุวเกษตรกรได้นำไปใช้งานจริง เผยแพร่ให้กับเกษตรกรในชุมชนอื่น เกิดเป็นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ผลจากการสื่อสารของเกษตรกรในชุมชนอาจจะช่วยยกระดับความมีชีวิตหรือความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือ เครื่องมือนี้อาจจะช่วยลดปัญหาจากความผิดพลาดจากการคำนวณในการรับซื้อผลผลิตที่กระบวนการใดกระบวนการหนึ่งได้

1.2 พิจารณากระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน มีการจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดประเด็นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ ได้แก่ การกล่าวที่มาและความสำคัญของสหกรณ์ กิจกรรมการวิเคราะห์ SWOT และด้านการพัฒนาสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด ผู้วิจัยบันทึกจากการสังเกตการได้ตอบในกิจกรรมกลุ่ม และนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาเข้าสู่กิจกรรมถัดมา เริ่มตามขั้นตอน PAOR

1) Strength (S)

1.1) บริบทในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นแหล่งธรรมชาติของต้นน้ำ จึงมีป่าไม้และระบบนิเวศที่สมบูรณ์

1.2) ความพร้อมทางโครงสร้างพื้นฐาน เช่น มีถนนหลวงที่เป็นเส้นทางลาดยาง มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือทุกค่าย ถนนทุกสายมีเสาไฟฟ้า แหล่งน้ำธรรมชาติและสร้างขึ้นเก็บใช้เอง

1.3) สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีร้านค้า ร้านสะดวกซื้อ ตลาดสด อาหารทะเล รถประจำทางรับ-ส่งถึงอำเภอแม่สอด

1.4) ประเพณีและวัฒนธรรมตลอดทั้งความเชื่อที่เข้มแข็งที่เป็นของตนเองสืบมาแต่บรรพบุรุษ

1.5) การรวมกันดำเนินกิจการสหกรณ์เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง เพราะประธานกรรมการสหกรณ์เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อหนุนกับชาวบ้าน

1.6) เกษตรกรมีอาชีพปลูกกล้วยหรือเสมปที่นำเส้นใยมาทอ เป็นผ้าใยกล้วยซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) Weakness (W)

2.1) ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในระบบบัญชีสหกรณ์
การเกษตร

2.2) เจ้าหน้าที่ส่วนกลางไม่เพียงพอจึงดูแลไม่ทั่วถึง

2.3) งบประมาณที่ทางการจัดสรรให้ไม่เพียงพอ เช่น ต้องการโรงเรียนที่ทำจากโครงเหล็กปัจจุบันเป็น โครงสร้างไม้ไผ่ ต้องการแหล่งเก็บน้ำสำหรับ เพาะปลูกโดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง

3) Opportunities

3.1) ตลาดมีความต้องการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

3.2) เยาวชนเด็กรุ่นใหม่ให้ความสนใจในงานด้านเกษตรบน
พื้นที่สูง

3.3) ถนนสายหลักเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ผ่านไป อ.อุ้มผาง ได้

3.4) สมาชิกสหกรณ์มีความรู้ความสามารถทางด้านการ
ก่อสร้าง สร้างบ้านเอง สร้างโรงเรียนเอง ระบบทางเดินท่อน้ำ

4) Threat

4.1) ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ กลางวันร้อนจัด
กลางคืนหนาวจัด

4.2) พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาที่รับซื้อ ตลาดซ่อตกลง

4.3) งบประมาณด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรที่ภาครัฐควร
สนับสนุน หรือเครื่องมืออุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

4.4) การโยกย้ายถิ่นฐานหรืออพยพ เช่น เมื่อทำไร่แล้ว
ขาดทุนมีหนี้ จึงอพยพหนีออกจากหมู่บ้าน

4.5) สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด19 ทำให้
ปัจจัยการผลิตมีต้นทุนที่สูง แต่ในทางกลับกันราคาขายได้ในราคาค้นทุนให้กับผู้รับซื้อ

2. ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมความรู้ ความ
เข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

2.1. ผลผลิตของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกสหกรณ์ฯ
พบพระ จำกัด และเจ้าหน้าที่ สวพส. พร้อมกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์
จังหวัดตาก มีการเปิดรับฟังปัญหาที่ได้จากการทำวิเคราะห์ SWOT ร่วมกัน และทุกฝ่ายมี
ส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาระบบสหกรณ์ด้วยกระบวนการ PAOR ได้
ครบทุกขั้นตอน 2 วงจร (8 ขั้นตอน) ผู้วิจัยใช้กระบวนการ PAOR ซึ่งเป็นกรวิจัยที่สะท้อน
ผลการปฏิบัติงานเป็น 2 วงจรตลอด 8 ขั้นตอนตามแนวคิดของ เคมมิส และแมกแทกาด
(Kemmis; & Mc Taggart. 1990) ได้ผล ดังต่อไปนี้

วงจรที่ 1 ของกระบวนการศึกษาการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงาน
บัญชีสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการหลวงพบพระ จำกัด 1) ขั้นวางแผน (Plan) ผู้วิจัย
นำผลการศึกษาชุมชน ผลจากการสำรวจบริบทของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการ
หลวงพบพระ จำกัด และผลจากการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus group
discussion) โดยมีผู้ร่วมสนทนากลุ่มที่คัดกรองแล้ว จำนวน 15 ราย ร่วมกันระดมความคิด
ประกอบกับสร้างกลยุทธ์ 5 ด้านในการพัฒนาศหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการหลวง
พบพระ จำกัด และได้มาซึ่งวิสัยทัศน์ของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการหลวง
พบพระ จำกัด คือ เป็นสถานที่ในการส่งเสริมงานสหกรณ์ พัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
พบพระ แหล่งเรียนรู้เกษตรบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน จากนั้น จึงได้การกำหนดงานหลักที่ต้อง
ปฏิบัติ โดยมีสมาชิกได้เสนอแนวทางพัฒนาระบบสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด ที่มีปัญหาเรื่องที่
บัญชียังปิดไม่ลงตัว โดยเลือกระหว่าง การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง กับ ขอความอนุเคราะห์
กับเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมาเป็นผู้ช่วย เป็นประเด็นหลักในการประชุม และที่ประชุม

ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และลงความเห็นร่วมกันว่า จะขอทางเจ้าหน้าที่หาผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาช่วย เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ปัญหาเรื่องบัญชีนี้มานานเกือบ 1 ปีครึ่งแล้ว ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2561 ด้วยข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถทางด้านบัญชีของคณะกรรมการสหกรณ์ค่อนข้างมีน้อย ขณะเดียวกันประธานกรรมการสหกรณ์ นางหม่อ แซ่หว่าง ซึ่งไม่สามารถอ่านหรือเขียนภาษาไทยได้ แต่สื่อสารด้วยการพูดและฟังได้เป็นอย่างดี ในทำนองเดียวกันหากต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง ทางคณะกรรมการก็ต้องไปเรียนรู้เอง ต้องหาวิธีและเวลามาปรึกษาเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชี ข้อดีคือ ได้เรียนรู้ด้วยตนเองเกิดทักษะขึ้นแล้วจะทำได้เองอย่างแม่นยำ แต่ข้อเสียคือข้อจำกัดด้านเวลาของแต่ละคนไม่ว่าที่จะต้องไปทำมาหากิน แล้วยังจะมีปัญหาเรื่องการสื่อสารที่เป็นอุปสรรคอีกจากประเด็นปัญหานี้ ทางเจ้าหน้าที่ สวพส. และผู้วิจัยในฐานะเป็นพี่เลี้ยง จึงเสนอให้จัดทำเป็นรูปแบบโครงการ มีคณะทำงาน มีภาระหน้าที่แต่ละคนที่ชัดเจน ซึ่งได้กำหนดแผนดำเนินงานให้กับเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชีและเสริมว่ากรรมการควรมีเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วยทางคณะกรรมการสหกรณ์จึงลงมติเป็นเอกฉันท์ขอให้ทางเจ้าหน้าที่ส่วนกลางช่วยหาเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชีเพื่อที่จะได้มาช่วยงานแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เสร็จสมบูรณ์ จากนั้นในกลุ่มจึงกำหนดเป็นโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร เป็นงานหลักชิ้น และกำหนดภาระหน้าที่ให้เป็นรูปแบบคณะทำงานโครงการฯ จำนวน 18 ราย โดยเบื้องต้นมีนักวิชาการกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตาก รับอาสาทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชีที่จะมาช่วยดูบัญชีที่ไม่สมบูรณ์พร้อมหาจุดที่ผิดพลาดของบัญชี และนำมารายงานให้กับผู้จัดการลุ่มน้ำสาละวิน สวพส. และประธานกรรมการสหกรณ์ทราบ เดือนละ 1 ครั้งเป็นระยะเวลา 3 เดือน พร้อมกับให้เตรียมแบบฟอร์มต่างๆ ที่ใช้งานจริงประกอบการทำกิจกรรมกับสมาชิกสหกรณ์ 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) หลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมายและวิธีในการดำเนินงานเพื่อโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์ฯ แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนในการทำความเข้าใจในองค์ประกอบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ตามแผนการเรียนรู้บัญชีสหกรณ์การเกษตร ซึ่งใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน 8 ชั่วโมงต่อวันในทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เป็นเวลา 4 เดือน ในส่วนแรกคือ

สมุดบัญชี ประกอบไปด้วย สมุดเงินสด สมุดซื้อสินค้า สมุดขายสินค้า สมุดรายได้ ค่าบริการ และสมุดรายวันทั่วไป ส่วนต่อมาก็คือ สมุดบันทึกการขายขึ้นปลาย ซึ่งจะประกอบไปด้วย สมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป บัญชีย่อย และทะเบียน ในลำดับต่อไปเมื่อดำเนินการเรียนรู้ร่วมกันครบทุกส่วนแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนต่อไปคือ 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) โดยจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้บันทึกการดำเนินกิจกรรม ในประเด็นของประสิทธิภาพการดำเนินงาน ความเต็มใจในการดำเนินงาน ความสามารถในการสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ การปฏิบัติตามขั้นตอนของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ด้วยการบันทึกภาพถ่าย เสียง และแบบบันทึกการสังเกต ในขณะที่การวิจัยดำเนินการอยู่ การสังเกตนี้จะรวมถึงการรวบรวมผลการดำเนินงานที่เห็นด้วยตา หูที่ฟัง และการพูดคุยสอบถาม พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชีมีความเต็มใจในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ การปฏิบัติตามขั้นตอนของผู้ดำเนินกิจกรรม สมาชิกเกษตรกร และผู้เกี่ยวข้อง ส่วนเจ้าหน้าที่ สวพส. คณะกรรมการสหกรณ์ต่างร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ตที่แหล่งความรู้เรื่องระบบบัญชีแยกประเภทสำหรับสหกรณ์เป็นจำนวนมาก แม้ว่าคนส่วนมากจะมีความรู้เรื่องนี้น้อยแต่ก็พยายามหาเครื่องมือและแบบฟอร์มที่ได้ใช้งานจริงมาให้ดูเป็นตัวอย่าง และในขั้นสุดท้ายของวงจรรอบที่ 1 คือ 4) ขั้นการสะท้อนผล (Reflect) โดยที่ผู้วิจัยนำผลจากการนำบันทึกการทำกิจกรรมมาร่วมกันวิเคราะห์ ประเมินผล เพื่อทราบถึงปัญหาของการปฏิบัติงาน และหาขั้นตอนการแก้ไข โดยผ่านการอภิปรายปัญหา ซึ่งจะเป็นแนวทางของการพัฒนา และเป็นพื้นฐานข้อมูลนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวางแผนและปฏิบัติต่อไป พบว่า ในระยะแรกของการดำเนินการชุมชนสหกรณ์พบพระมีการกระตือรือร้นเรียนรู้สิ่งใหม่ ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนเปิดใจรับรู่มากขึ้น ทางด้านการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง และสมัครใจให้ร่วมมือกันเพื่อทำให้โครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยช่วยเหลือกันตามความถนัดและเวลาอันเหมาะสมที่จะปลีกตัวมาเรียนรู้ร่วมกันได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปรับปรุงงาน คือ ภาระหน้าที่ของสมาชิกและเจ้าหน้าที่แต่ละคน ดังที่ได้กล่าวไว้ที่มาและความสำคัญของโครงการเป็น

อีกหนึ่งปัญหาที่เจ้าหน้าที่มีหน้าที่มีภาระงานที่ต้องปฏิบัติงานอีกหลายด้าน แต่บางคนยังสามารถอยู่เรียนรู้ต่อได้ก็ต้องดำเนินต่อไปเพราะเริ่มแล้วไม่สามารถหยุดได้ สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของคนในชุมชนสหกรณ์ฯ พบพระ อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาเอกสารแบบฟอร์มใบสำคัญต่าง ๆ ยังไม่สามารถนำไปใช้ในการบันทึกเข้าบัญชีในแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้องตามระบบ จึงเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงแผนร่วมกัน

วงจรที่ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการต่อเนื่องโดยนำผลการสะท้อนในรอบที่ 1 เป็น 1) ขั้นตอนวางแผน (Re-Plan) ซึ่งปัญหาที่พบเป็นเรื่องความไม่สะดวกด้านเวลาของเจ้าหน้าที่และเกษตรกรบางคน เนื่องจากการวางแผนตารางกิจกรรมทางกลุ่มได้วางแผนเพื่อความสะดวกของเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชี และด้วยภาระของเจ้าหน้าที่ผู้สอบบัญชีเองก็มีหลายพื้นที่ที่ต้องไปปฏิบัติงานเช่นเดียวกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่องเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ และสมาชิกสหกรณ์บางคนยังไม่สามารถบอกถึงหน้าที่ของใบสำคัญแต่ละประเภทได้อย่างชัดเจน แต่โครงการปรับปรุงฯ จะต้องดำเนินต่อไป โดยคณะทำงานชุดเดิม จึงได้แก้ปัญหาโดย ทำความเข้าใจร่วมกันว่าวัตถุประสงค์ของเราคือเข้าใจหลักการบัญชีสหกรณ์การเกษตรในระดับเบื้องต้น จึงดำเนินการไปสู่ลำดับต่อไป 2) ขั้นตอนปฏิบัติ (Re-Action) ได้ดำเนินการต่อเนื่องในการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามแผนการเรียนรู้บัญชีสหกรณ์การเกษตร ซึ่งได้ดำเนินการจนครบทุกส่วน และใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน 8 ชั่วโมงต่อวันในทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เป็นเวลา 4 เดือน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน และมีผลของขั้นที่ 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Re-Observe) ในการดำเนินงาน โครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตรตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ถือว่าเป็นงานที่ทำทลายความสามารถของชุมชนสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด และเจ้าหน้าที่ สวพส. รวมถึงผู้วิจัยด้วยเหมือนกัน แต่ก็ได้ลุล่วงไปด้วยดี แม้การดำเนินกิจกรรมของโครงการจะตกอยู่ในสภาวะวิกฤตของบ้านเมืองเกิดโรคระบาดโควิด-19 ขึ้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นตามเจตนารมณ์ของผู้นำชุมชนหรือประธานกรรมการสหกรณ์ที่ตั้งใจต้องการให้ระบบสหกรณ์ดำเนินกิจการไปได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของเจ้าหน้าที่ส่วนกลางจากรัฐ ทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงาน

ส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดตากที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือจึงเป็นบุคคลที่สำคัญมากกับทางชุมชนสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ สวพส. ให้โอกาสและหาช่องทางในการช่วยเหลือชุมชนสหกรณ์แห่งนี้ และสุดท้ายในขั้นที่ 4) ขั้นการสะท้อนผล (Re-Reflect) จากการทำบัญชีที่ไม่เป็นระบบระเบียบ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ขาดความรู้ความสามารถ แต่มีใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาปรับปรุงงานให้ดีขึ้น จนกระทั่งได้พัฒนาและปรับปรุงให้อยู่ในรูปแบบตามหลักการบัญชีสหกรณ์การเกษตรด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการ ถือได้ว่ากิจกรรมที่พัฒนาชุมชนสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ชุมชนเกษตรกรของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และที่น่าภาคภูมิใจไปกว่านั้น คือชุมชนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด มีความมั่นคงทางด้านอาชีพ ประกอบอาชีพอยู่ในหลักการสหกรณ์ที่มีการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนที่จะต้องร่วมแรงกายใจและสติปัญญาในการดำเนินการและควบคุมดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์ของสหกรณ์ตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยผ่านช่องทางหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการและที่ประชุมใหญ่

2.2 ผลลัพธ์ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัดและเจ้าหน้าที่ สวพส. พร้อมกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดตาก มีผลประโยชน์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยใช้แบบสอบถามด้านพัฒนาระบบสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง จากจำนวนผู้ประเมิน 17 คน ในขณะทำงานโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 84.49 ในเรื่องการสนับสนุนบุคลากรที่ได้เข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านบัญชีสหกรณ์การเกษตรจึงส่งผลให้ผู้ประเมินมีความเชื่อมั่นต่อระบบสหกรณ์ และรู้สึกการมีส่วนร่วมกับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

พบพระ จำกัดนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก และมีความพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.81 ในเรื่องการมีส่วนร่วมส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด และรู้สึกพอใจที่จะแนะนำหรือเชิญชวนคนอื่นมาเป็นสมาชิกสหกรณ์ เช่นกัน

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นเรื่องการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง

ระดับของการเปลี่ยนแปลง	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ส่วนที่ 1 สมุดบัญชี (ภาพรวม)	12	70.59	5	29.41	0	-
1.1 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบบัญชีสหกรณ์ (ส่วนที่ 1)	13	76.47	2	11.76	2	11.76
1.2 บุคลากรที่เข้ามาช่วยเหลือ	16	94.12	1	5.88	0	-
1.3 ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้	14	82.35	3	17.65	0	-
2. ส่วนที่ 2 การบันทึกบัญชี (ภาพรวม)	11	64.71	6	35.29	0	-
2.1 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบบัญชีสหกรณ์ (ส่วนที่ 2)	11	64.71	5	29.41	1	5.88

ระดับของการเปลี่ยนแปลง	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2.2 บุคลากรที่เข้ามาช่วยเหลือ	17	100.00	0	-	0	-
2.3 ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้	15	88.24	2	11.76	0	-
3. ความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด	16	94.12	1	5.88	0	-
4. การมีส่วนร่วมกับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง	17	100.00	0	-	0	-
5. แนะนำ/เชิญชวนคนอื่นมาเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด	16	94.12	1	5.88	0	-
รวม	158	84.49	26	13.90	3	1.60

ตารางที่ 2 ระดับความพอใจเรื่องการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง

ระดับของความพอใจ	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ส่วนที่ 1 สมุดบัญชี (ภาพรวม)	16	94.12	1	5.88	0	-

ระดับของความพอใจ	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.1 มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องระบบบัญชีสหกรณ์ (ส่วนที่ 1)	15	88.24	2	11.76	0	-
1.2 บุคลากรที่เข้ามา ช่วยเหลือ	15	88.24	1	5.88	1	5.88
1.3 สื่อการเรียนรู้	11	64.71	5	29.41	1	5.88
1.4 ระยะเวลาการเข้าร่วม	14	82.35	3	17.65	0	-
2. ส่วนที่ 2 การบันทึกบัญชี (ภาพรวม)	12	70.59	5	29.41	0	-
2.1 มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องระบบบัญชีสหกรณ์ (ส่วนที่ 2)	13	76.47	2	11.76	2	11.76
2.2 บุคลากรที่เข้ามา ช่วยเหลือ	16	94.12	1	5.88	0	-
2.3 สื่อการเรียนรู้	11	64.71	6	35.29	0	-
2.4 ระยะเวลาการเข้าร่วม	10	58.82	4	23.53	3	17.65
3. ความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบ สหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด	17	100.00	0	-	0	-
4. การมีส่วนร่วมกับการ ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การรายงานบัญชีสหกรณ์ การเกษตรบนพื้นที่สูง	17	100.00	0	-	0	-

ระดับของความพอใจ	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5. แนะนำ/เชิญชวนคนอื่น มาเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ พบพระ จำกัด	16	94.12	1	5.88	0	-
รวม	183	82.81	31	14.03	7	3.17

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาระบบสหกรณ์บนพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด ด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 7 ประการคือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการ PAOR ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยที่สะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกัน ประเมินผลจากกระบวนการขั้นตอนการพัฒนา ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน ความเต็มใจในการทำกิจกรรมของโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ความสามารถในการสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ การปฏิบัติตามขั้นตอนโดยสร้างแบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูง

การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการ PAOR ซึ่งเป็นการวิจัยที่สะท้อนผลการปฏิบัติงานเป็น 2 วงจร ขดลวด 8 ขั้นตอนตามแนวคิดของ เคมีซิส และแมกทากาด ซึ่งในขั้นตอนแรกขึ้นการวางแผน (Plan) นำผลการศึกษาชุมชนและผลการวิเคราะห์ SWOT มากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ตั้งโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตรขึ้นเป็นงานหลักที่ต้องปฏิบัติ และกำหนดภาระหน้าที่ของผู้เข้าร่วมโครงการ ต่อมาขึ้นการปฏิบัติ (Action) จึงให้ผู้เข้าร่วมโครงการร่วมกันทำความเข้าใจในองค์ประกอบบัญชีสหกรณ์

การเกษตร ที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ สมุดบัญชี และการบันทึกบัญชี โดยกำหนดเป็นแผนการเรียนรู้บัญชีสหกรณ์การเกษตรในแต่ละประเภทของบัญชี เอกสารประกอบบัญชีที่ควรต้องรู้ และเวลาในการทำกิจกรรม ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกความก้าวหน้าที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ เป็นการปฏิบัติการวิจัยในขั้นสังเกตการณ์ (Observe) เพื่อที่จะรู้ถึงปัญหาว่ามีอะไรบ้าง และควรแก้ไขอย่างไร จากนั้น นำผลที่ได้จากการทำกิจกรรมไปวิเคราะห์ ประเมินผล เป็นการสะท้อนผล (Reflect) โดยผ่านการอภิปรายปัญหาในกลุ่มเพื่อที่จะแนวทางของการพัฒนาและเป็นพื้นฐานข้อมูลนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนางานและปฏิบัติใหม่ต่อไป จากการปฏิบัติงานทั้ง 2 วงจร 8 ขั้นตอน นั้น กิจกรรมในโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ที่นำมาเป็นโครงการพัฒนาชุมชนสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ชุมชนเกษตรกรของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และที่น่าภาคภูมิใจไปกว่านั้น คือ ชุมชนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด มีความมั่นคงทางด้านอาชีพ ประกอบอาชีพอยู่ในหลักการสหกรณ์ที่มีการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน

ปัจจัยที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้วยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงไว้ 3 ฝ่าย คือ สมาชิกสหกรณ์ (เกษตรกรในชุมชน) ผู้นำ (ประธานสมาชิก) และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ทั้งส่วนกลางและผู้ตรวจสอบบัญชี มีรายละเอียดดังนี้

- การนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาปรับใช้ให้เข้ากับการแก้ไขปัญหาความผิดพลาดของการทำรายการบัญชีสหกรณ์และให้สอดคล้องกับหลักการบัญชีสหกรณ์การเกษตรได้

- สมาชิกสหกรณ์ คือ การรับข่าวสาร การถ่ายทอดข่าวสาร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการแสดงความคิดเห็น การสร้างความสามัคคี และการได้รับผลประโยชน์

- ผู้นำ คือ ตัวประสาน ให้ข้อมูลข่าวสาร การส่งข่าวสาร การมีส่วนร่วม การเป็นศูนย์กลางในการรวมตัวในการทำกิจกรรม และการช่วยให้ได้รับผลประโยชน์

- เจ้าหน้าที่ส่งเสริม คือ เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ผู้จัดการโครงการ ผู้ตรวจสอบบัญชี

- การจัดเวทีสื่อสาร พื้นที่ในการแลกเปลี่ยน นำเสนอ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

- สื่อบุคคลได้นำมาเป็นช่องทางในการสื่อสาร ซึ่งบุคคลใช้การสื่อสารด้วยวาจา ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีผลต่อผู้เข้าร่วมโครงการที่จะกล้าแสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนปัญหาได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเองเพื่อทำการศึกษาศึกษาการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจของการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงโดยแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกรอบการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรของแต่ละคนที่ไม่เท่ากันนั้น ทำให้สะท้อนถึงความต้องการต่าง ๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งได้ส่งผลให้การพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกรักของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ อาทิ ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตนในปัจจัยด้านระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออก เพราะจะทำให้บุคคลมีความรู้และมีความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่มีเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งเห็นได้ชัดในกระบวนการปริกษาหารือ (Dialogue) ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง รวมไปถึงความเชื่อที่จะหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนในการยอมรับต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป ต่อมาคือ สถานภาพทาง

สังคม ที่การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโครงการได้แสดงบทบาท สิทธิ และหน้าที่ของแต่ละคน และประสบการณ์ของผู้ร่วมโครงการที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ได้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และส่งผลต่อความคิดเห็น ปัจจัยสำคัญต่อมาเป็นด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยด้านครอบครัว หมายถึง การสะสมความรู้โดยตรง หรือทางอ้อมจากระเบียบ วิถีปฏิบัติ กฎเกณฑ์ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น เช่น ยุวเกษตรรุ่นใหม่ที่เป็นรุ่นลูกได้รับการเรียนรู้เรื่องระเบียบ วิถีปฏิบัติการทำงานบัญชีสหกรณ์จากเกษตรกรรุ่นพ่อแม่ไว้อย่างถูกต้อง ปัจจัยด้านกลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มหรือสังคมใดต้องยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มและสังคมนั้น เช่น การที่ผู้เข้าร่วมโครงการอยู่ในกระบวนการเชิงประชาธิปไตย (Democracy Process) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง พบว่า ขั้นตอนในการปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน เกิดการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน เช่น พบปะผู้นำ การค้นหาบุคคลในพื้นที่ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ เกิดการสร้างกระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชน การร่วมกันพัฒนา/ปรับปรุงระบบการสื่อสาร เช่น เมื่อต้องดำเนินกิจกรรมในสถานการณ์ที่มีโรคระบาดโควิด-19 ผู้นำได้สอบถามถึงปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการสร้างกลุ่มไลน์สำหรับดำเนินกิจกรรม และมอบหมายให้มีการปฏิบัติหน้าที่ใช้เครื่องมือออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และดำเนินการประเมินผล ปรับปรุง และวางแผนใหม่ร่วมกัน ตามเทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ยังพบต่อไปได้ว่า ทุกฝ่ายมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ทำให้เห็นทิศทางของการไหลของข้อมูลข่าวสาร (Flow of information) ในลักษณะจากล่างขึ้นบน (Down-Top) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากส่วนกลางได้รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงสิทธิ

ศักดิ์ศรีของตนเองด้วย ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวคือ ผู้วิจัยกับทางเจ้าหน้าที่ สวพส. ร่วมกันจัดเวทีหรือพื้นที่เล็ก ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากส่วนกลางมาร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมด้วย จึงทำให้เกษตรกรรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาในสิ่งที่ตนเองมีอยู่สามารถนำมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันได้ มีเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยและทอดผ้าใยกล้วยง ถือเป็นรุ่นแรกของการก่อตั้งสหกรณ์จึงเรื่องราวหรือประสบการณ์เล่าให้ในที่ประชุมฟัง เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติของคนรุ่นปัจจุบัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าพื้นที่นี้เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้มีโอกาสนำแอปพลิเคชันบนมือถือที่มีความสามารถในการบันทึกผลผลิตทางการเกษตร รวมไปถึงสามารถรับรู้ถึงปริมาณการสูญเสีย โปรแกรมการคำนวณมูลค่าต้นทุน กำไร ขาดทุนได้ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่สามารถทดลองใช้งานได้คล่องแคล่ว จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรรุ่นใหม่จะสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการแนะนำแอปพลิเคชันนี้ให้กับสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรที่สนใจแล้ว หากเกษตรกรรุ่นใหม่หรือเยาวชนเกษตรกรได้นำไปใช้งานจริงเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในชุมชนอื่น เกิดเป็นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ผลจากการสื่อสารของเกษตรกรในชุมชนอาจจะช่วยยกระดับความมีชีวิตหรือความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือเครื่องมือนี้จะช่วยลดปัญหาจากความผิดพลาดจากการคำนวณในการรับซื้อผลผลิตที่กระบวนการใดกระบวนการหนึ่งได้

การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการ PAOR ซึ่งเป็นการวิจัยที่สะท้อนผลการปฏิบัติงานเป็น 2 วงจร ขดลวด 8 ขั้นตอนตามแนวคิดของ เคมมิส และแมกทากาด ซึ่งในขั้นตอนแรกขึ้นการวางแผน (Plan) นำผลการศึกษาชุมชนและผลการวิเคราะห์ SWOT มากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ตั้งโครงการปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตรขึ้นเป็นงานหลักที่ต้องปฏิบัติ และกำหนดภาระหน้าที่ของผู้เข้าร่วมโครงการ ต่อมาขึ้นการปฏิบัติ

(Action) จึงให้ผู้เข้าร่วมโครงการร่วมกันทำความเข้าใจในองค์ประกอบบัญชีสหกรณ์ การเกษตร ที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ สมุดบัญชี และการบันทึกบัญชี โดยกำหนดเป็น แผนการเรียนรู้บัญชีสหกรณ์การเกษตรในแต่ละประเภทของบัญชี เอกสารประกอบบัญชีที่ ควรต้องรู้ และเวลาในการทำกิจกรรม ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกความก้าวหน้าที่เป็นปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินการ เป็นการปฏิบัติการวิจัยในขั้นสังเกตการณ์ (Observe) เพื่อที่จะรู้ ถึงปัญหาว่ามีอะไรบ้าง และควรแก้ไขอย่างไร จากนั้น นำผลที่ได้จากการทำกิจกรรมไป วิเคราะห์ ประเมินผล เป็นการสะท้อนผล (Reflect) โดยผ่านการอภิปรายปัญหาในกลุ่ม เพื่อที่จะแนวทางของการพัฒนาและเป็นพื้นฐานข้อมูลนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวางแผน และปฏิบัติใหม่ต่อไป จากการปฏิบัติงานทั้ง 2 วงจร 8 ขั้นตอน นั้น กิจกรรมในโครงการ ปรับปรุงบัญชีสหกรณ์พบพระตามระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ที่นำมาเป็นโครงการ พัฒนาชุมชนสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด สามารถแก้ไขปัญหา ได้ตรงจุด ชุมชนเกษตรกรของสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการหลวงพบพระ จำกัด มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และที่น่า ภาคภูมิใจไปกว่านั้น คือ ชุมชนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการ หลวงพบพระ จำกัด มีความมั่นคงทางด้านอาชีพ ประกอบอาชีพอยู่ในหลักการสหกรณ์ที่มี การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน

ปัจจัยที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ด้วยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ การให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้ความ เข้าใจการรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงไว้ 3 ฝ่าย คือ สมาชิกสหกรณ์ (เกษตรกรในชุมชน) ผู้นำ (ประธานสมาชิก) และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ทั้งส่วนกลางและ ผู้ตรวจสอบบัญชี มีรายละเอียดดังนี้

- การนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาปรับใช้ให้เข้ากับการแก้ไข ปัญหาความผิดพลาดของการทำรายการบัญชีสหกรณ์และให้สอดคล้องกับหลักการบัญชี สหกรณ์การเกษตรได้

- สมาชิกสหกรณ์ คือ การรับข่าวสาร การถ่ายทอดข่าวสาร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการแสดงความคิดเห็น การสร้างความสามัคคี และการได้รับผลประโยชน์

- ผู้นำ คือ ตัวประสาน ให้ข้อมูลข่าวสาร การส่งข่าวสาร การมีส่วนร่วมการเป็นศูนย์กลางในการรวมตัวในการทำกิจกรรม และการช่วยให้ได้รับผลประโยชน์

- เจ้าหน้าที่ส่งเสริม คือ เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ผู้จัดการโครงการ ผู้ตรวจสอบบัญชี

- การจัดเวทีสื่อสาร พื้นที่ในการแลกเปลี่ยน นำเสนอ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

- สื่อบุคคลได้นำมาเป็นช่องทางในการสื่อสาร ซึ่งบุคคลใช้การสื่อสารด้วยวาจา ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีผลต่อผู้เข้าร่วมโครงการที่จะกล้าแสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนปัญหาได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การรายงานบัญชีสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงในชุมชนต้นแบบ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงลุ่มน้ำสาละวิน อำเภอพบพระ จังหวัดตาก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือการเปิดเวทีให้ชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทั้งเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและเกษตรกร ได้มีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทั้งสองฝ่าย และรับรู้ถึงความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่ภาครัฐควรผลักดันนโยบายสนับสนุนโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ ยุวเกษตรกร และสนับสนุน เทคโนโลยีให้กับระบบสหกรณ์การเกษตรในชุมชน

2. ควรส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนรู้ คู่องค์ความรู้ จัดทำในรูปแบบโครงการแหล่งเรียนรู้ในสหกรณ์การเกษตรบนพื้นที่สูงแบบครบวงจร แหล่งศึกษา

กลไกและกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตร ตั้งแต่การรวมกลุ่ม การซื้อขายปัจจัยการผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการขายสินค้า และการบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรในชุมชน

3. หกมองในมิติเศรษฐกิจ ควรสนับสนุนให้สหกรณ์มีพื้นที่ทางการตลาด โดยเน้นไปที่ผลผลิตที่เป็นเกษตรอินทรีย์ เช่น ผักอินทรีย์ ไม้ผลอินทรีย์ กาแฟอินทรีย์ สารชีวภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้เป็นการตลาดออนไลน์ร่วมด้วย และควรสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งประกอบอาชีพเพิ่มรายได้เข้ามาเพื่อพัฒนาชุมชน

รายการอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2550). *นโยบายส่งเสริมสหกรณ์*. กรมส่งเสริมสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). *สื่อสารชุมชน : การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2548). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2546). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พันธทิพย์ รามสูตร. (2540). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
- มาริสา โกเสยะโยธิน. (2542). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพด้วยวิถีสหกรณ์และการจัดการด้านธุรกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านบริเวณ โครงการทับทิมสยาม 02*. กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

- วิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, สถาบัน. (2560). *ยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564)*. เชียงใหม่ : วนิศาการพิมพ์.
- วิทยาการ เชียงกูล. (2550). *หยุดวิกฤติซ้ำซาก ด้วยระบบสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.
- ส่งเสริมสหกรณ์, กรม. (2550). *คู่มือผู้ตรวจการสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- ส่งเสริมสหกรณ์, กรม. (2563). *อุดมการณ์สหกรณ์/หลักการสหกรณ์/วิธีการสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://web.cpd.go.th/rayong/index.php/knowledge/knowledge7>
- สมเกียรติ ทยไธน์. (2540). *การสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วังอักษร.
- สหกรณ์จังหวัดตาก, สำนักงาน. *รายงานประจำปี 2564*. ตาก : [มปท].
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตาก. *ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://web.cpd.go.th/tak/index.php?option=com_content&view=article&id=207&Itemid=682.
- สุวรรณ ฐวโชติ. (2541). *วิธีวิจัยทางสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
- Bordenave, J. D. (1994). Participative communication as a part of building the participative society. In S. A. White, K. S. Nair, & J. R. Ascroft (Eds.), *Participatory communication : Working for change and development* (pp. 35-48). New Delhi : Sage.
- Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planner*. Melbourne : Deakin University Press.
- Servaes, J., Jacobson, T. L., & White, S. A. (1996). *Participatory communication for social change*. London : Sage.
- Servaes, Jan. (2003). *Approaches to Development ; Studies on Communication for Development*. Paris : UNESCO.

